

انتخاب روش تدریس

گامی مهم

در طراحی آموزشی

اشاره

فرایند یاددهی - یادگیری پیچیدگی‌هایی دارد. به همین دلیل، برای حرکت درست در مسیر یاددهی - یادگیری، نیازمند طراحی آموزشی هستیم تا با کمترین نقص بتوان از آن برای تحقق هدف‌های آموزشی و پرورشی بهره گرفت. لذا، معلم به عنوان طراح آموزشی، برای انتخاب شیوه خود در این فرایند باید تحلیل‌های گوناگونی را درباره مؤلفه‌های آن به عمل آورد. از جمله مهم‌ترین این تحلیل و انتخاب‌ها، تعیین شیوه تدریس است. در این راستا ضروری است معلم تعیین کند در انتخاب روش تدریس باید به چه مواردی توجه کند؟ آیا صرفاً نوبن بودن روش تدریس می‌تواند تضمینی برای مؤثر بودن آن در یادگیری هر درس باشد؟ ملاک‌های انتخاب روش تدریس مناسب کدام‌اند؟ پاسخ به این پرسش‌ها مقصود از این نوشته است.

کلیدواژه‌ها: طراحی آموزشی، روش تدریس، فرایند یاددهی - یادگیری

دنیای روش‌های تدریس

در سیر تحول فرایند یاددهی - یادگیری، شیوه‌های متنوعی از تدریس پا به میان گذاشتند که در حال حاضر می‌توان آن‌ها را با توجه به معیارهای گوناگونی طبقه‌بندی کرد. برای مثال، می‌توان از روش‌های تدریس نوبن در مقابل روش‌های تدریس سنتی نام برد. در این قبیل دسته‌بندی‌ها، که با شرح معایب و محاسن هر دسته همراه است، نمی‌توانیم صرفاً به استناد اینکه روشی به عنوان شیوه نوبن تدریس طبقه‌بندی شده است یا در روزگار گذشته تأثیرات فراوانی داشته است، آن را مؤثر و سازنده تلقی کنیم. انتخاب روش تدریس در طراحی آموزشی جایگاه و اهمیت بسزایی دارد و برای معلم شایستگی و مهارتی ارزشمند محسوب می‌شود. معلم به عنوان طراح آموزشی لازم است از دیدگاه‌های گوناگون آگاه باشد و با بررسی مؤلفه‌های گوناگون دست به انتخاب روش تدریس متناسب با یادگیری دانش‌آموزان بزند. برای این منظور نیازمند طی مراحل و گام‌هایی است:

گام‌های ششگانه

مراحل انتخاب روش تدریس مناسب را می‌توان با تکیه بر مهم‌ترین مؤلفه‌های مرتبط با آن، در شش گام زیر خلاصه کرد. معلم در هر گام باید به یکی از مهم‌ترین شاخص‌ها و گزاره‌های مرتبط با فرایند یاددهی - یادگیری توجه کند.

■ هدف چه می‌گوید؟

گام اول: روشن کردن هدف تدریس

از جمله مراحل نوشتن طرح درس، تعیین هدف یا اهداف تدریس است. این اهداف می‌توانند به صورت اهداف دانشی، مهارتی و نگرشی نوشته شوند که هر کدام با محتوای درس وابسته و مرتبط است. منظور از اهداف دانشی آن دسته از انتظاراتی هستند که توانایی‌های ذهنی یادگیرنده را تحت پوشش قرار می‌دهند. در نوشتن این دسته از اهداف، فعل‌هایی انتخاب می‌شوند که فرایندهای ذهنی را نشان‌دهنده‌اند. برای مثال، تفسیر کردن،

توجه به هدف
تدریس و نیز
ماهیت آنچه
انتظار می‌رود به
یادگیری منجر
شود، در انتخاب
روش تدریس
ضروری است

برآورد کردن، تعریف کردن، آماده کردن و به یاد آوردن از این نوع هستند.

اهداف مهارتی بیشتر به عملکردهای مهارتی دانش‌آموزان توجه دارند و مستلزم وجود هماهنگی روانی- حرکتی هستند. نمونه‌هایی از این فعل‌ها شامل بریدن، شروع کردن، تنظیم کردن، رنگ کردن و تهیه کردن می‌شوند.

اهداف نگرشی زمینه بروز نگرش دانش‌آموزان را فراهم می‌سازند. این اهداف به شناسایی برداشت‌های درونی و هیجان و احساس مخاطبان در هر مورد معطوف است. نمونه فعل‌هایی که در بیان این گونه اهداف استفاده می‌شود، عبارت‌اند از: اعتراض کردن، تقدیر کردن، انتقاد کردن، مشارکت کردن، سازمان‌دهی کردن و توجیه کردن. برای انتخاب روش تدریس مطلوب، هر کدام از اهداف آموزشی باید یک به یک تشریح شود تا بر اساس وجوه دانشی، نگرشی و مهارتی، روش تدریس غالب و برتر انتخاب شود.

■ دنبال چه هستیم؟

گام دوم: مشخص کردن عملکرد مورد انتظار
اهداف معمولاً نشان‌دهنده عملکرد مورد انتظار است. منظور از عملکرد، خروجی رفتاری و نتایجی است که مرتبط با اهداف، انتظار می‌رود در دانش‌آموزان رخ دهد. با بررسی اهداف می‌توانیم بخشی از عملکرد در نظر گرفته شده را مشخص

کنیم. این کار موجب می‌شود معیار عملکرد نیز تعیین شود و از این طریق برای دانش‌آموز و معلم روشن شود در چه موارد و زمینه‌هایی می‌توانیم اطمینان حاصل کنیم که به عملکرد مورد انتظار دست یافته‌ایم یا با آن چه فاصله‌ای داریم. از سوی دیگر، تعیین عملکرد می‌تواند به انتخاب روش تدریس مناسب کمک کند؛ روش تدریسی که زمینه‌های بروز و حصول عملکرد مورد نظر را فراهم آورد.

■ برای چه کسانی؟

گام سوم: تأکید بر ویژگی‌های دانش‌آموزان

ویژگی‌های دانش‌آموزان گستره وسیعی دارد. معلمان معمولاً در آغاز سال تحصیلی بسیاری از ویژگی‌های کلی و عمومی آن‌ها را بررسی می‌کنند. در عین حال، لازم است برای هر بار انتخاب روش تدریس، به سؤالاتی در خصوص ویژگی‌های دانش‌آموزان خود نیز پاسخ دهند.

از جمله ویژگی‌های عمومی و کلی دانش‌آموزان، مشخصات سنی و رشدی آن‌هاست. پیش از ورود به کلاس درس، کسب آگاهی‌های لازم در این باره ضروری است، زیرا این ویژگی‌ها با انتخاب روش تدریس معلم ارتباط بسیاری دارد. در عین حال، سایر ویژگی‌های دانش‌آموزان، مانند ویژگی‌های شخصیتی و سبک‌های یادگیری آن‌ها، مورد توجه است و می‌تواند در انتخاب روش تدریس مؤثر باشد.

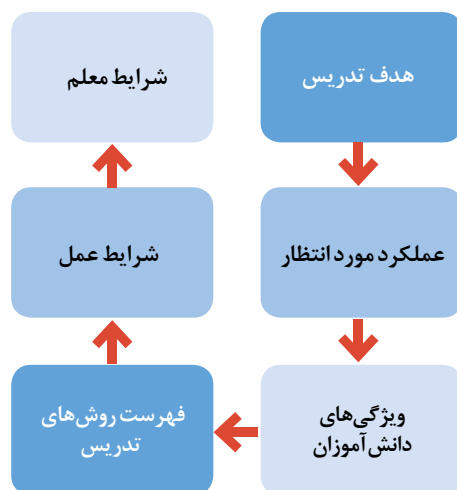
برخی پرسش‌ها به دریافت اطلاعات بیشتر در خصوص دانش‌آموزان و انتخاب روش تدریس مناسب‌تر کمک می‌کنند؛ سؤالاتی مانند: «چه شیوه‌هایی موجب ترغیب و جلب توجه آن‌ها به یادگیری می‌شود؟»، «توانایی و مهارت‌های غالب دانش‌آموزان در کلاس چیست و به چه میزان است؟»، «دانش‌آموزان به چه سطح و چه نوع دانش، مهارت و نگرشی نیاز دارند؟» و «دانش‌آموزان چه تجربه‌ها و پیش‌دانسته‌هایی با خود دارند؟»

■ کدام روش‌ها؟

گام چهارم: تهیه فهرستی از روش‌های تدریس
از آنجا که ماهیت موضوعات درسی متفاوت است و هر درس نیز جنبه‌های یادگیری گوناگون دارد، معلم ناگزیر به کاربرد روش‌های گوناگون تدریس در هر جلسه آموزشی است که گاهی به تلفیق چند روش تدریس با هم نیز منجر می‌شود. معلمان برای دستیابی به فهرستی از روش‌های

خود آگاهی معلم و نیز آشنایی با یادگیرندگان از عوامل مهم در انتخاب روش تدریس هستند

توانایی‌های لازم و ضروری خود را در خصوص ارتباط در کلاس درس و تدریس بهبود بخشند. در عین حال، لازم است برای تصمیم‌گیری‌های اجرایی، به توان غالب خود نیز توجه داشته باشند تا بهترین تدریس ممکن را ارائه دهند. برای مثال، در برخی از روش‌های تدریس مانند «پیش‌سازمان‌دهنده»، لازم است معلم از توانایی سازمان‌دهی و بیان مناسب برخوردار باشد. در صورتی که معلم در مراحل تمرین و گسترش مهارت بیانی است، اولویت انتخاب با سایر روش‌های تدریس است. زمانی انتخاب این روش و مشابه آن توصیه می‌شود که مهارت بیان معلم در حد قابل توجهی رشد یافته باشد تا موجب هرز رفتن زمان و فرصت یادگیری نشود.

نمودار ۱ گام‌های ششگانه انتخاب روش‌های تدریس

کوتاه سخن

انتخاب روش تدریس مناسب نیازمند توجه معلم به مؤلفه‌های گوناگون، اعم از شرایط روش تدریس، ویژگی‌های معلم و مشخصات دانش‌آموزان است. این همه در کنار ماهیت محتوای آموزشی مورد نظر می‌تواند راهنمای مناسبی برای انتخاب روش تدریس باشد. با این نگاه، تنها نبودن روش تدریس، ملاک انتخاب معلم نیست و لازم است در طراحی آموزشی، تناسب و ارتباط روش با مقصود یادگیری از جنبه‌های گوناگون مورد توجه و بررسی قرار گیرد. تأنی و تأمل معلم در مرحله انتخاب روش تدریس می‌تواند به شکل‌گیری تجربه‌ای مؤثر و غنی از یادگیری برای دانش‌آموزان منجر شود.

سودمند تدریس، باید از فهرست جامع روش‌های تدریس، تعدادی را انتخاب و تلاش کنند بیشترین تسلط را بر اجرای آن‌ها به دست آورند. به این ترتیب، در طراحی آموزشی می‌توانند با سرعت و دقت بیشتری به انتخاب روش تدریس مناسب دست بزنند.

در چه شرایطی؟

گام پنجم: در نظر گرفتن شرایط عمل

لازم است هنگام انتخاب روش تدریس، امکان استفاده از آن بررسی شود. شرایط اجرای هر روش تدریس، بر انتخاب آن روش تأثیرگذار است. برای مثال، اگر روش تدریس دیداری- شنیداری برای آموزش برگزیده می‌شود، باید توجه داشت که آیا ابزار لازم و شرایط محیطی مناسب برای اجرای الگوی تدریس انتخابی مهیاست؟ یا در مثال دیگر، اگر از روش تدریس «اعضای گروه» استفاده می‌شود، آیا فضای لازم برای جابه‌جایی و قرارگیری در گروه‌های مختلف در اختیار است؟

چه دارم؟

گام ششم: توانایی و شرایط معلم

از دیگر مؤلفه‌های مؤثر در اجرا و ارائه روش تدریس، قابلیت و توانایی‌های خاص معلم است. خودآگاهی معلمان موجب می‌شود به شرایط خود محدود نباشند و به طور مستمر تلاش کنند